

Uchwała z dnia 27 maja 2010 r., III CZP 33/10

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Dariusz Dończyk

Sędzia SN Wojciech Katner

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Skarbu Państwa – Prokuratury Okręgowej w K. przy uczestnictwie Damiana S. i Moniki S. o wpis, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 27 maja 2010 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Gliwicach postanowieniem z dnia 20 stycznia 2010 r.:

"Czy postanowienie Prokuratora o zabezpieczeniu na mieniu podejrzanego grożącego mu środka karnego w postaci przepadku korzyści uzyskanej z popełnienia przestępstwa lub ściągnięcia jej równowartości wydane na podstawie art. 291, 292 i 293 § 1 k.p.k., w którego uzasadnieniu wskazano na zastosowanie domniemania z art. 33 § 3 k.k.s. może stanowić podstawę wpisu zakazu zbywania i obciążania nieruchomości w księdze wieczystej w sytuacji gdy z treści księgi wieczystej wynika, że podejrzany nie jest i nie był właścicielem nieruchomości?"

podjął uchwałę:

Postanowienie prokuratora o ustanowieniu zakazu zbywania i obciążania nieruchomości, wydane na podstawie art. 293 § 1 k.p.k., stanowi podstawę ujawnienia tego zakazu w księdze wieczystej (art. 292 § 2 k.p.k.) prowadzonej dla nieruchomości, której właściciel nie obalił domniemania wynikającego z art. 33 § 3 k.k.s.

Uzasadnienie

Skarb Państwa – Prokurator Okręgowy w K. wystąpił z wnioskiem o wpis w księdze wieczystej zakazu zbywania i obciążania nieruchomości na podstawie postanowienia tego Prokuratora z dnia 1 lipca 2009 roku o zabezpieczeniu majątkowym na mieniu podejrzanego Damiana S. grożących mu kar. Wskazał, że w

uzasadnieniu postanowienia o zabezpieczeniu powołał się na domniemanie przewidziane w art. 33 § 3 k.k.s., ponieważ właścicielem nieruchomości wpisanym w księdze wieczystej jest uczestniczka Monika S., jednakże z umowy przedwstępnej sprzedaży nieruchomości z dnia 8 lipca 2008 r. oraz z aneksu do niej z dnia 5 września 2008 r. wynika, że pierwotnie nabywcą nieruchomości miał być podejrzany, który scedował na uczestniczkę wpłaty dokonane na poczet ceny.

Sąd pierwszej instancji oddalił wniosek, powołując się na art. 34 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm. – dalej: "u.k.w.h."), stwierdzający, że wpis do księgi wieczystej może nastąpić jedynie wtedy, gdy osoba, której prawo ma być wpisem dotknięte jest lub zostaje jednocześnie wpisana do księgi wieczystej jako uprawniona. Tymczasem postanowienie o zabezpieczeniu nie dotyczy uczestniczki, a podejrzany nigdy nie był właścicielem przedmiotowej nieruchomości.

W apelacji wnioskodawca zarzucił pominięcie, że nieruchomość faktycznie należy do podejrzanego, ponieważ środki przeznaczone na jej kupno pochodziły z przestępstwa, a uczestniczka nie obaliła domniemania przewidzianego w art. 33 § 3 k.k.s.

Przy rozpoznawaniu apelacji powstało zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, które Sąd Okręgowy przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. Stwierdził, że będący zabezpieczeniem zakaz zbywania i obciążania nieruchomości podlega ujawnieniu w księdze wieczystej, ponieważ celem domniemania przewidzianego w art. 33 § 3 k.k.s. jest umożliwienie skutecznego przeprowadzenia zabezpieczenia majątku sprawcy. Zarazem jednak dostrzegł przeszkody w dokonaniu wpisu, ponieważ w księdze wieczystej nigdy nie były ujawnione prawa podejrzanego do nieruchomości, którą miał obciążać wpis zakazu jej zbywania i obciążania. Sąd podniósł również, że zakres kognicji sądu wieczystoksięgowego nie pozwala na badanie spełnienia przesłanek przewidzianych w art. 33 § 3 k.k.s. (...)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione zagadnienie prawne sprowadza się do udzielenia odpowiedzi na pytanie dotyczące dopuszczalności ujawnienia w księdze wieczystej zabezpieczenia w postaci zakazu zbywania i obciążania nieruchomości – na podstawie postanowienia prokuratora o zabezpieczeniu majątkowym na mieniu podejrzanego grożącej mu kary grzywny oraz środka karnego przepadku korzyści

majątkowej uzyskanej z popełnienia przestępstwa – w sytuacji, w której w księdze wieczystej jako właściciel nieruchomości ujawniony jest inny podmiot niż ten, w stosunku do którego prokurator, kierując się domniemaniem wynikającym z art. 33 § 3 k.k.s., wydał postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia.

Należy podkreślić, że zarówno grzywna, jak i środek karny w postaci przepadku korzyści, jako instytucje prawa karnego materialnego, stanowią wyraz realizacji przez państwo określonej polityki karnej, wyrażającej się w dążeniu do ograniczenia liczby popełnianych przestępstw m.in. przez uświadomienie społeczeństwu ich nieopłacalności. Istota przepadku korzyści sprowadza się do przejęcia przez Skarb Państwa prawa własności przedmiotów podlegających przepadkowi z chwilą uprawomocnienia się wyroku sądu orzekającego ten środek penalny. Prawomocne orzeczenie środka karnego w postaci przepadku korzyści stanowi zatem – z punktu widzenia prawa cywilnego – szczególną formę utraty przez sprawcę lub inne podmioty, jeżeli ustawa tak stanowi, prawa własności określonych składników majątku objętych zastosowaniem tego środka karnego.

W judykaturze podnosi się, że przepadek korzyści uzyskanej z popełnienia przestępstwa stanowi wyraz przyjętego przez ustawodawcę założenia, iż w demokratycznym państwie prawa nie jest dopuszczalne wzbogacenie się w wyniku czynów niezgodnych z prawem, a uzyskany w ten sposób majątek nie podlega ochronie (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 lipca 2004 r., P 20/03, OTK-A Zb.Urz. 2004, nr 7, poz. 64). Zwraca się przy tym uwagę, akcentując publicznoprawną funkcję przepadku korzyści, że instytucja ta służy ograniczeniu liczby popełnianych przestępstw przez pozbawienie przestępcy korzyści uzyskanych z czynu zabronionego (*producta sceleris*), a tym samym uświadomienie społeczeństwu nieopłacalności ich popełniania. W doktrynie podkreśla się także, że orzeczenie tego środka karnego na podstawie przepisów kodeksu karnego skarbowego służy również ochronie interesu ekonomicznego państwa, naruszonego w następstwie popełnienia czynu zabronionego przez ustawę. (...)

Należy zwrócić uwagę, że wprowadzenie ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 178, poz. 1479) domniemania ujętego w art. 33 § 3 k.k.s. stanowi wyraz dążenia ustawodawcy do zapewnienia skuteczności opisanego środka karnego przez uniemożliwienie sprawcy uniknięcia przepadku korzyści majątkowej uzyskanej w wyniku popełnienia przestępstwa skarbowego, w drodze przeniesienia tej korzyści

na inną osobę lub inny podmiot. Zgodnie z art. 33 § 3 k.k.s., jeżeli okoliczności sprawy wskazują na duże prawdopodobieństwo, że sprawca, o którym mowa w § 2, przeniósł na osobę fizyczną, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie lub pod jakimkolwiek tytułem prawnym, mienie stanowiące korzyść majątkową uzyskaną z popełnienia przestępstwa skarbowego, uważa się, iż rzeczy będące w samoistnym posiadaniu tej osoby lub jednostki oraz przysługujące jej prawa majątkowe należą do sprawcy, chyba że zainteresowana osoba lub jednostka organizacyjna przedstawi dowód zgodnego z prawem ich uzyskania.

Domniemanie to, mające charakter domniemania prawnego wzruszalnego, którego obalenie następuje przez wykazanie przez osobę zainteresowaną zgodnego z prawem nabycia określonych składników majątku, daje podstawę do uznania za korzyść majątkową podlegającą przepadkowi na podstawie art. 33 § 1 k.k.s. nie tylko składników majątkowych, które znajdują się bezpośrednio we władaniu sprawcy, ale również tych, które znajdują się we władaniu określonej osoby lub innego podmiotu. Na okoliczność tę zwrócił również uwagę Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 17 marca 2005 r., I KZP 4/05 (OSNKW 2005, nr 3, poz. 27), analizując treść domniemania przewidzianego w art. 45 § 3 k.k., podobnego do domniemania wynikającego z art. 33 § 3 k.k.s., Sąd Najwyższy podkreślił, że z tego domniemania wynika, iż rzeczy będące w samoistnym posiadaniu osoby lub jednostki organizacyjnej innej niż sprawca oraz przysługujące mu prawa majątkowe należą w istocie do sprawcy. Zwrócił także uwagę, że w stosunku do mienia objętego tym domniemaniem – chociażby nie stanowiło ono własności sprawcy – następuje skutek prawny w postaci orzeczenia środka karnego przepadku (zabezpieczenia jego wykonania).

Należy podkreślić, że z domniemania przewidzianego w art. 33 § 3 k.k.s. wynika, iż rzeczy lub prawa majątkowe znajdujące się w posiadaniu innej osoby lub jednostki organizacyjnej aniżeli sprawca, należą do sprawcy. Stwierdzenia zatem przez sąd lub prokuratora, że określone rzeczy lub prawa majątkowe znajdujące się w samoistnym posiadaniu innego podmiotu należą do oskarżonego (podejrzanego) o popełnienie przestępstwa skarbowego nie należy utożsamiać z wnioskiem, iż jest on ich właścicielem w znaczeniu cywilnoprawnym. Skutek zastosowania przedmiotowego domniemania, wyrażający się w ustaleniu, że określone rzeczy lub prawa majątkowe należą do oskarżonego (podejrzanego) o popełnienie

przestępstwa skarbowego, nie prowadzi więc do zmiany podmiotu będącego właścicielem tego mienia. Funkcja tego domniemania sprowadza się wyłącznie do umożliwienia zastosowania i skutecznego wykonania zabezpieczenia majątkowego, m.in. w postaci zakazu zbywania i obciążania nieruchomości, w odniesieniu do korzyści majątkowych uzyskanych z popełnienia przestępstwa, przeniesionych przez oskarżonego (podejrzanego) faktycznie lub pod jakimkolwiek tytułem prawnym na rzecz innej osoby lub jednostki organizacyjnej, a więc także składników majątku nabytych przez tę inną osobę lub jednostkę organizacyjną, jeżeli osoba ta nie wykazała w postępowaniu zażaleniowym (art. 293 § 2 k.p.k.), zgodnego z prawem ich uzyskania (art. 33 § 3 *in fine* k.k.s.). (...)

Zgodnie z art. 291 § 1 k.p.k., zabezpieczenie grożącej kary grzywny oraz środka karnego przepadku, nawiązki, świadczenia pieniężnego, obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę może nastąpić wyłącznie na mieniu oskarżonego. Zabezpieczenie ustanawia się na podstawie postanowienia sądu, a w ramach toczącego się postępowania przygotowawczego na podstawie postanowienia prokuratora (art. 293 § 1 k.p.k.), w sposób wskazany w przepisach kodeksu postępowania cywilnego (art. 292 § 1 k.p.k.). Artykuł 292 § 2 k.p.k. przewiduje, że zabezpieczenie grożącego przepadku następuje przez zajęcie ruchomości, wierzytelności i innych praw majątkowych oraz przez ustanowienie zakazu zbywania i obciążania nieruchomości (art. 292 § 2 zdanie pierwsze k.p.k.); zakaz ten podlega ujawnieniu w księdze wieczystej, a w razie jej braku, w zbiorze złożonych dokumentów (art. 292 § 2 zdanie drugie 2 k.p.k.).

W judykaturze wskazuje się zasadnie na odrębność zabezpieczenia majątkowego, służącego zabezpieczeniu wykonania w przyszłości orzeczonego przepadku korzyści, w postaci zakazu zbywania i obciążania nieruchomości (art. 292 § 2 k.p.k.), względem instytucji prawnych przewidzianych przez przepisy prawa cywilnego. Podkreśla się, że ta forma zabezpieczenia stanowi powstające w sposób wskazany w kodeksie postępowania cywilnego i ujawnione w księdze wieczystej obciążenie nieruchomości dokonane w postępowaniu karnym, wynikające z publicznoprawnych uprawnień Skarbu Państwa do zagwarantowania egzekucji wyroku sądowego wydanego w takim postępowaniu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2009 r., IV CSK 567/08, OSNC 2010, nr 3, poz. 42). Zakaz zbywania i obciążania nieruchomości, o którym mowa w art. 292 § 2 k.p.k., jest zatem publicznoprawnym instrumentem gwarancji realności wykonania sankcji

prawomocnie orzeczonej przez sąd (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 września 2004 r., SK 10/04, OTK-A Zb.Urz. 2004, nr 8, poz. 80).

W świetle tych ustaleń należy stwierdzić, że art. 292 § 2 zdanie drugie k.p.k. stanowi jednoznacznie samodzielną podstawę prawną do ujawnienia w księdze wieczystej zakazu zbywania i obciążania nieruchomości ustanowionego na podstawie postanowienia prokuratora o zabezpieczenia wykonania grożącego środka karnego w postaci przepadku korzyści osiągniętych w wyniku popełnienia przestępstwa skarbowego (art. 33 § 1 k.k.s.).

Ujawnieniu w księdze wieczystej zakazu zbywania i obciążania nieruchomości nie sprzeciwia się okoliczność, że w treści postanowienia Prokuratora o ustanowieniu zabezpieczenia wskazano na zastosowanie domniemania przewidzianego w art. 33 § 3 k.k.s. Ustalenie za pomocą tego domniemania, że nieruchomość „należy do sprawcy”, nie implikuje wniosku, iż nieruchomość ta stanowi własność sprawcy. Zastosowanie tego domniemania daje natomiast, w na podstawie art. 292 § 2 k.p.k., możliwość ustanowienia na tej nieruchomości zabezpieczenia w postaci zakazu zbywania i obciążania nieruchomości, jeżeli zainteresowana osoba lub jednostka organizacyjna nie wykazała w postępowaniu zażaleniowym (art. 293 § 2 k.p.k.) zgodnego z prawem ich uzyskania (art. 33 § 3 *in fine* k.k.s.).

Wpis przedmiotowego zabezpieczenia do księgi wieczystej nie pozostaje również w sprzeczności z treścią art. 34 u.k.w.h., nie ulega bowiem wątpliwości, że ujawnienie w księdze wieczystej na podstawie art. 292 § 2 k.p.k. zakazu zbywania i obciążania nieruchomości stanowi ograniczenie prawa własności podmiotu ujawnionego w księdze wieczystej jako właściciel, a zatem spełniona zostaje przesłanka przewidziana w art. 34 u.k.w.h.

Z tych względów rozstrzygnięto zagadnienie prawne, jak w uchwale (art. 390 § 1 k.p.c.).